

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 29.

Lördagen den 28 September

1844.

Om comparativa språkforskning och dess betydelse för speciell philologi.

(Fortf. och slut.)

Häraf är då klart, att den comparativa språkforskningens inslytande på och betydelse för speciell philologi är, om saken tages på det sätt, hittills mestadels skett, utomordentligt ringa. Men det är också ett wanwett, att deri lägga den comparativa språkforskningens storhet. Hwem finner ej, att den, om den skall ega något värde, måste hafwa ett sjelfständigare ändamål, än det att i sin ordning tillbaka upplysa de enskilda språk, af hwaras spridda delar den bildat sig; och att, om den också icke, likasom allt sannt wetande, har sitt ändamål i sig, dess ändamål likwäl måste vara ett annat, än det här ifrågasällda. Mig förefommer den comparativa språkforskningen, rätt fattad, alldeles såsom en af dessa wetenskapens mästare, hwilka äro kallade att sammanföra och göra ett helt af de spridda materialier, hwaraf wetenskapens ämnes-swenner hafwa bearbetat hwar sitt stycke, kanske ofta utan aning om, hwad plats det kunde komma att intaga i systemet. Men på samma sätt som grundläggaren af ett system, om han också ingenting annat gör, än skapar enhet i den genom andras arbete gifna mångfalben, ej kan för sitt ändamål begagna hwarenda liten detalj, som af de många händerna blifwit frambragt, kan icke eller den comparativa språkforskningen befatta sig med de minutiösa detaljerna, utan måste fatta sitt ämne i större och allmännare öfversigter. Men otacksamma woro wetenskapens mästare, om de glömde, att de hafwa just dessa minutiösa och detaljerade förarbeten att tacka för mycket af det, de för sitt ändamål behöfde, och som åtminstone utgjort ett vehikel för deras storhet. Nu återstår blott, att den comparativa Grammatiken må weta, att likaså med mästarehand behand-

la sitt material, med skyldig tacksamhet för hwad den emottagit och med blicken oafslätligt fästad på hwad den gjort sig till mål, nämligen att tillwägabringa enhet, icke i detaljer, utan i det hela. Då blandar den sig icke i den speciella Philologien, dit den uppenbarligen icke hör och der den ingenting kan uträtta; utan anser sin kallelse vara, att lägga grundwalen till en allmän och omfattande språkets filosofi, för hwilken alla dialect-brytningar förswunnit och för hwilken endast den ene och enadane menniskoanden står qwar, talande från den ena polen till den andra samma tungomål, när man nämligen ser på det inre af tungomålet, på det, hwaras echo återgifwes öf i de concreta språkens hörbara uttryck, på den sin omklädnad genomskimrande tanken.

I anledning häraf skulle man tycka, att de båda fälten, den comparativa språkforskningens och den speciella philologiens, böra kunna odlas utan inbördes missförstånd. Men så är det icke. Fredsbrottet är gjordt från den comparativa sidan. Dess härförare hafwa welat göra sig ett rike af denna werlden, ett slags universal-monarki inom språkets område; och detta har icke kunnat aflöpa utan wäldsamheter. Man har wäl icke tilltrött sig, att kunna sätta den mest legitime allherkaren, nämligen urspråket, på thronen, ty denne lär ännu resa incognito; och äfwen om han en gång återwände, så hwem wet, om icke efter en så lång bortowaro legitimiteten sjelf fick legitimeras sig. Deremot har man welat upphöja en förment nära ansförwandt till den legitime regenten, näml. Sanskritspråket; och så länge de enskilda språken förhöll sig stilla, tog man detta såsom ett bewis på frivilligt underkastande.

Också war för dem länge ingen fara, ty den nya styrelsen lät affärerna i de usurperade språk-rikena gå sin gamla gång; men småningom blef den djerfware

och wille göra sina urgamla och följaktligen i många delar förältrade lagar gällande öfwerallt. Då först war det tid att protestera. Det är en sådan protest, äfwen jag i min mån härmed har welat inlägga; så mycket mer, som efter hwad en för 5 år sedan afliden genialiff philolog, Professor Törneros yttrat, det i synnerhet är latinet, som man ansatt tvenligt, att emottaga lagar af Sanskrit. Sedan han yttrade detta har ännu ett stort steg i samma bizarra riktning blifwit taget. En wis Herr Nork har ej längesedan i ett latinst-tyftt etymologiskt lexicon wägat genomföra språk-comparationen fullständigare, än någon före honom. Förut hade Lindemann i sin *Corpus Grammaticorum Veterum* tillåtit sig en och annan härledning ur Sanskrit, men utan anspråk på fullständighet och tydligen såsom en blott och bar lärdomsapparat, hwarmed ingenting stort war ment och hwarpå således ingen borde taga anstöt. Nork åter har gjort sig till lag, att icke lemna någonting outredt och ohärleddt. Wäl händer det, att icke allt låter förklara sig ur Sanskrit; men då tillgriper han ett annat språk, beslägtadt eller icke, allt som det faller sig, och tycker sig hafwa gjort sin sak wäl ifrån sig, blott han från något bekant språk lyckats uppställa något snarligt ord. Någon gång när ordet är sammansatt eller har utseende af att wara det, men det enkla ordet förswunnit ur latinet, låter han sammansättningspartikeln wara latin, men hufwudordet Sanskrit eller Hebreiska eller någonting dylikt. Så härleder han *contamino* af latinska *con* och sanskrits *tama* som skall betyda märke, fläck; oaktadt hwar och en philolog numera wet, att *contamino* i sin enkla form *tamino* är ett derivatum af *tango*, i hwilket *n* ej är radicalt, enär det redan i *teligi* och i derivaterna *contagio*, *contiguus* förswinner. Att äfwen det radicala *g* kunnat utgå framför *m* (som Nork tagit för radicalt, men som blott är härledningsändelsens begynnelsebokstaf, såsom uti *semen*, *semino*, *molimen* o. a.), är ett phenomen af alldeles samma beskaffenhet, som *g*'s utfallande i *examen* af *ago*, *jumentum* af *jungo* o. s. w. Ordet *consulo* härleder han af lat. *con* och hebr. *שׁוּׁ*, en härledning, så uppenbart orimlig, att man, till och med om ej Döderleins redan gifwit en plausibel förklaring af ordet, nämligen att det är ett causativum af *considerare* och sålunda icke ens sjelf är någon sammansättning, dock ej behöfde göra sig beswår, att wedelägga den. Men händer det sig någon gång, att han oaktadt dessa särdeles fria principer och dessa nästan obegränsade till-

gångar, likwäl råkar i förlägenhet om något ords ursprung, då har han ännu en sista utväg, som aldrig slår honom fel: det är mythologien; ty med dennas tillhjelp kan han på en handwänning begifwa sig från Indien till Grekland, från Grekland till Latium och, med ett ord, hwart han behagar i hela wida werlden; och han träffar alltid något på hwart stället, som wäl icke är likt hwad han söker, — på den der mythologiska wägen gör det honom ingenting — men som dock behändigt inslättadt i ett långt och swulstigt och preciöst *raisonnement* tillräckligt blandar bort frågan, för att man icke widare må anse det mödan wärdt att af honom wänta besked.

Jag tillåter mig här att, till slut på denna kanske ändå nog långa framställning af ett föga populärt ämne, anföra ett enda bewis på hwad jag om bemalte Nork yttrat, enär det utan bewis kunde synas obefogadt. Det är artikeln *ager*, som jag för detta ändamål med diplomatisk noggranhet öfwerfatt. Den lyder som följer:

"*Aeger*, *Aegra*, *Aegrum*, frank, matt, Trop. förtretad, dialect af *ager*, *agri* åter. Blott Mythen wet ännu något om förwandtskapen mellan dessa skenbart olifartade begrepp. Jorden war för fornwerlden kropsligheten öfwerhufwud; denna andens död och det ändliga lifwet. *Brama*, som wille upphäfwa sig öfwer *Wischnu* och *Schiba*, blef det mörka rikets Gud, och ännu det grekiska *βρομοος* betyder en ton af owilja, af harm, knotande, ett *ægre ferre*; *Βοιω* och *Βοιω* war Hefate, underjordens gudinna. De himlen stormande i Tartaren störtade Titanerna leda sitt namn från Hebr. ordet *בׁוּׁ* gyttja. Jordföner (*Γήγορες*) hette de resar, som uppreste sig mot Jupiter, och Adam bestraffas för sin olydnad dermed, att han måste bruka åkren. Hans son hette *גַּיַן* (*Gain*) det är den klagande (af *גַּיַן*, *fun*, *נַוְיָו*) och kenan (*גַּיַן*) blott en annan formation af samma ord hade *Enos* son hetat, hwilket ord, på samma sätt som *Adam*, öfwerfättes med menniska; men såsom *Adam* af *Adama* (jord) alltså betydde *ager*, så *Enos* i sin verbala betydelse: *ager* den sjuke, bräcklige, Trop. den jordiske (*וְיַנּוּׁ* *Enosh* menniska härstammar af *וְיַנּוּׁ* *anash* wara sjuk, med annan orthographi *וְיַנּוּׁ* *bestraffa*) ty sjuklighet och död woro följderna af den från Gud affallne andens olydnad." Detta är hans egen etymologi för ordet. Derefter mönstrar han som hastigast alla förut gjorda försök till des härledning, och uttalar öfwer dem följande förkastelsedom: "Ett sådant

famlande i mörkret är deras lott, hvilka tillskrifva godtycket och slumpen ordens bildning, emedan de försmå att göra sig bekanta med urmythens språk, hwilken, wiserligen hos hwart och ett folk varierande, dock alltid berättar samma historia om andens syndfall och hans jordisblifwande." —

Wiserligen bör det medgifwas, att Norrk står temligen ensam om sin genre af språk-comparation; liksom det är att förmoda, att de redbarare af språk-comparatörerna swärligen skulle erkänna honom och hans beteende. Men å andra sidan är också det owerfägligt, att de allrafläste, som med Sanskrit till utgångspunkt sysselfatt sig med comparativ språkforskning, gått tillwäga med en rashet och en tilltagsenhet, för hwilken ingenting är omösligt. Några strödda exempel på en sådan tilltagsenhet må sluta denna uppsats. De äro hemtade ur Benarys *Nöm. Lautlehre*. Berlin 1837. Om en sådan tilltagsenhet och en i sjelfwa werket alltför mechanisk sönderdelning wittnar således derivationen för *divido*, sådan den af Benary lemnas: *di + ri + do*, således en sammansättning af icke mindre än tre sanskrit-stammar, *di* förmindsta, *ri* sätta i rörelse, öfvergå, och *dha* ställa, åstadkomma (motsw. Engelska *do*); på grund hwaraf det hela wäl skulle blifwa: åstadkomma ett förmindsknings-i-rörelse-sättande! Försigtigare och rimligare handlar då Eichhoff i sin *Vergleichung der Sprachen von Europa und Indien*, som hänför *divido* på sanskritstammen *vidh*: åtskilja, söndra; och såsom en härledning ur samma stam uppgifwer lat. *viduus*, äfwen det påtagligen med långt större sannolikhet, än Benary, som, ensidigt fästade sig wid *vidua*, också der tillgräper sin mekaniska sönderdelning och låter *vidua* wara = *wi + dhawa i. e. sine marito*. Men hwad blir då *viduus*? Och hwart tager den comparativa språkforskningen slutligen wägen, när på detta sätt nästan hwilket ord man will taga af olika bearbetare hänföres på olika stammar? Widare: latinska ordet *uxor*, hwilket Eichhoff icke tilltrött sig att derivera, låter Benary härledas af *veh + tor (i. e. sor)*. När nu *veh* betyder föra, så skall efter Benarys förmenande betydelsen ursprungligen hafwa gällt blott om mannen, föraren (*ducere in matrimonium*). Men kan Benary eller kan någon annan uppgifwa något mösligt sätt för en sådan betydelsens omkastning, om hwaras tillwäro i latinska språket sjelft ingenting wittnar? Och stöter det icke litet grand på det lösliga att påstå, att det ord, som nu betyder hustru, ur-

sprungligen betydtt man, och det endast för att bewara en på fri hand uppgjord etymologi? Att samma håll lutar det, då det hos Benary på ett ställe heter, att det latinska *hasta* låter ordagrannat på samma sätt i sanskrit, men på ett annat ställe helt närt erkännes, att Sanskrits *hasta* betyder icke spjut, lans, utan hand; hwilket ännu mer bestyrkes genom anförande af det sammansatta sanskr. ordet: *culahasta* som förklarar = "eine Lanze statt der (als) Hand habend." — Orden *pestis* och *pessum*, af hwilka Eichhoff hänför det föra till sanskritstammen *badh* slå, stada, och det senare wäl lämpligast, i likhet med *prorsum*, *rursum*, återföres till stammen *vort*, *vert* (*verto*) med en präfix, ware sig att denna är *per* eller *ped* (*quasi*: *pedis-versum*, hwaraf steg för steg kan hafwa uppkommit *pedi-versum*, *ped-versum*, *ped-ersum*, *ped-essum*, *ped-sum*, *pessum*), — dessa båda ord gå, enl. Benary, icke tillbaka ända till sanskrit, utan stadna wid grekiska stammen *πείθω*. — På ett annat ställe, der Benary antyder härledningen för *novacula* af *nov* (*novus*) + *ac* (sanskritstammen *ag*, *ang*, *Eichh.*?) + *culum*, förklarar han *a* genom suffixens tillkomst hafwa blifwit långt, och återoppar derwid analogien af *ridi-culus*, men glömmer, att det senare i uti *ridiculus* alldeles icke är långt, utan forrt.

Denna lista på oegentligheter hos en språk-comparatör, som likwäl på grund af sina sanskritstudier uppträder med stora anspråk och swärligen torde af sanskrits-philologerna sjelfwa förnekas, kunde med lätt het öfas. Med ett ord, studiet är ännu så nytt, fältet så oupptaget, att det kan sägas *cedere primo occupanti*; och frestelserna att rycka allt längre och längre fram äro för stora, för att icke i synnerhet ungdomliga författare skulle öfverbjuda hwarandra i hypoteser och hugskott. Men det, som så mycket annat, har en öfvergång; och wi förmoda, att af öfvergången snart nog inga spår skola wisa sig på de classiska fälten, hwilkas vegetation är för rik, för att wara en fremmande, och för ädel, för att utträngas, ware sig af ny-tyft blandfäd, eller af forn-indiskt himmelskorn.

J. G. E.

Seibergs Intelligensblade.

(Fortsättning).

Det är emedlertid icke så mycket i det egentliga skådespelet, som detta phänomen wisar sig, men desto

tydligare framträder det i operan, och des epoch kan räknas ifrån den tid, då smaken för den nyare Italienska operamusiken vann oinfränkt herradöme i Europas mest kultiverade land, antingen man nu i den nyare Italienska operan vill söka orsaken till den förändrade riktningen i smaken eller blott den första följden af en allaredan förändrad smak. Till och med i det sednare fallet bidrager dock denna följd till att befästa och upprätthålla den smak, af hwilken den fått sin upprinnelse, och träder så till wida in i ett causalförhållande till densamma. I den nya Italienska operan har man nemligen renoncerat på den konstnärliga totaliteten, i det uppgiften icke är någon annan än den, att uppträda intressanta enskildheter som perlor på en tråd; det är en æsthetisk atomism, som är i öfwerensstämmelse med tidsåldrens atomism i många andra riktningar. Det stöter oss derföre icke det ringaste att man på en Italiensk opera gifwer den första akten af det ena och den andra akten af det andra stycket; ensemblen, såwida man kan tala om en sådan, blir under alla omständigheter densamma. Likaså naturligt faller det sig, att man ad libitum tager bort musikknumror och sätter in andra i stället, förnämligast med afseende på hwad som bäst convenerar de respectiue sångarne och sångerstorna. Ty hwad man i all sann konst fordrar af des framställare, att de skola underordna sig under den objectivitet som skall framställas, och, till och med när deras förmåga icke är i fullkomlig harmoni med uppgiften, lösa denna så godt de kunna, helbre än att med större virtuositet förredraga ett fragment, som icke hör till det hela: denna fordran kan icke göras gällande i en genre, hwaruti ingen sådan objectivitet, ingen helhet existerar. Härigenom har man således uttalat den principen: det är likgiltigt, hwad som sjunges, det kommer blott an på huru det sjunges, hwilket åter är det samma som: hwem som sjunger. Och denna princip, förstådd efter sin rätta mening, heter återigen med andra ord: det är icke fråga om **konsten**, utan om virtuositeten.

Att detta icke blott är en falsk, men den falskaste möstliga riktning af smaken, ligger omedelbart och utan vidare deductioner i sjelfwa orden, som uttrycka, att man i konsten förnekar icke blott den ena eller andra speciella konstarten, men konsten sjelf, i det man i densnas egen region sätter ett annat öfwer henne. Denna princip, som swarar emot hwad man i logiken kallar "oändeliga omdömen," det will säga sådana som negerar hela den sfær till hwilken de höra, är i æsthe-

tiken det samma, som atheismen i religionsphilosophien; på båda ställen heter det: de lefwande förgångliga individerna äro allt; det finnes ingen lefwande objectif ande, hwilken de äro underordnade, i hvars tjenst de verka, och för hwilken de hafwa att aflägga vänskap. Det är således helt naturligt, att denna æsthetiska atheism är samtidig med den dogmatiska, hwilken den nyaste tyska "Ban- og Band-philosophie" förkunnar med en fräckhet och med en hetta, som allaredan tillkännagifwer des brist på filosofiskt ursprung och på allwar. Men i denna öfwerensstämmelse ligger tillika något glädjande. Enär nemligen den så kallade philosophie, som misbrukar philosophiens namn, allaredan nått sin höjdpunkt, från hwilken den endast kan sjunka; då den alltså, trots sin ungdom, redan hörer till de föråldrade: så bör man kunna hoppas, att det samma snart skall inträffa med den motswarande riktningen i smaken; jag säger "snart," ty att det en gång skall ske, förstås af sig sjelf, emedan det absurda icke kan räcka ewigt.

I den dramatiska konsten är det den nyare eller nyaste operan, som står som den rätta representanten för detta absurdum. Dennes inslytande har, som bekant är, utgått från den italienska theatern i Paris, hwilken nu allaredan i flera decennier successift har egt de berömdaste virtuoser i sång. Lustigt är det, att den från denna theater utgångna virtuosmanien har, likasom en smitta, spridit sig till de hufvudstäder, hwilkas antingen inländska eller fremmande operapersonaler, alldeles icke egde någon virtuos; men icke desto mindre lät man lika häftigt entusiasmera sig af en virtuositet, som icke existerade, som på andra ställen af den som werkeligen fans. Men detta kunde naturligtwis icke vara ärligt menadt, det war blott en mode, som, likasom all annan mode, gick till ytterlighet, så att allt hastigt kom i den gamla jernwigten. Hwad nu deremot den Italienska theatern i Paris, med des werfeliga virtuoser, angår, så är det bekant, att des publik till största delen icke består af infödda Fransmän, men af resande, af utländningar, af corps diplomatique och af Parisare, som höra till denna och dermed befryndade cirklar, och sätta sitt lifs uppgift i att vara moderna. Den egentliga Franska publiken behåller wanligtwis med alla sina utswäfningar ett wist sundt förstånd, un gros bon sens, som hindrar den ifrån att finna fortwarande behag i det absurda, hwarföre också den Italienska operan i allmänhet karakteriseras i Paris som de moraliskt och

physiskt enerverades theater, och de som ständigt besöka densamma utmärkas med spenamnet "Dilettanti." Men oaktadt således det omedelbara inslytande, som den har utöfwat på den dramatiska smaken, icke är betydligt, så är det medelbara så mycket större; ty det som är des egentliga princip, konstens uppoffring för virtuositeten, har på ett inwertes sätt meddelat sig till andra theatrar och till andra dramatiska compositioner, och ehuruwäl den icke här kan framträda i en så i ögonen fallande och cras form, som i sitt första ursprung, så är den dock alltid kraftig nog till att bringa den sunda känslan på afvägar. Sjelfwa skalderna, som borde värna konstens ära, låta hänrycka sig af den pikanta virtuositeten, och skrifwa hela stycken, som blott wända sig ikring en skådespelares theatereffecter och theaterlidelser, och framställa så virtuositeter, som om den kunde stå på sina egna ben, eller i sig sjelf hade ett absolut innehåll. Till exempel kan tjena den också hos oss med bifall emottagna plattituden, som Alexandre Dumas har skrifwit under titeln "Kean." Shakspear och Moliere har man också bragt på scenen, och det på ett sätt, att man i dem långt mera såg skådespelaren än skalden. Så wida icke tiden war benägen för att låta konsten absorberas i virtuositeten, så skulle ingen skald hafwa tillåtit sig att framställa förhållandet så, men skulle hafwa gjort twertom. En allmänare verkning af den omtalta falska rigtningen äro de nu för tiden så ofta förekommande stycken, som blott äro skrifna för att gifwa en eller flera skådespelare eller skådespelerskor tillfälle att göra effect utan afseende på det innehåll eller den "Gehalt" hwarmed effecten tillwägabringas. Det är de så kallade paradhästarna, för hwilka publiken uttrycker sin högsta beundran genom att yttra att en sådan roll "säkert måtte wara mycket fatigant," och om hwilken en fransk kritiker i Revue de Paris har sagt, med speciellt afseende på Victor Hugo, att i sådana stycken brukar skalden sopa theatergolfswet med en fruntimmerskropps.

Dock är det, som lätt kan begripas, icke så mycket i skådespelet som i operan, som inslytandet har gjort sig gällande. Öfwerallt, och på sin höjd med undantag af Italien, är den nationela operan ruinerad, så att den skall hafwa swårt att resa sig. Den Franska operan har, för att icke i sitt eget fädernesland gå under genom den fina werldens förderfwade smak, måst likasom alliera sig med den Italienska. Auber begynte att uppreta den med ultramontant jäsningsämne, och Meyerbeer, en utländning, slog com-

plett ihjäl den. Men om detta skedde på det färfka trädet, på Mehuls, Nicolos, Cherubinis, Boyelbiens ädla stam, huru skulle det då gå med det torra? Desså wid den, Köpenhamnska nationaltheatern klagar man öfwer wår operas dåliga tillstånd och den är ofta föremål för kritik och raillerie. Men är icke skulden ännu mera på publikens än på personalens sida? Man går på theatern för att höra virtuosser, men sådana hafwa wi icke; deremot hafwa wi sköna musik-compositioner, icke blott inländska mästerwerk, men också fremmande, som äro lämpade för wår scene, men dem will man icke höra. Just det som wi icke äga, det eftertraktar man, men hwad wi ega det frågar man icke efter oaktadt det är långt bättre än det man eftertraktar. Ty här är naturligtwis icke fråga om ett så mislyckadt utförande af ett ypperligt werk, att detta sjelft blifwer likasom oigenkänneligt; ett sådant, om det kunde ega rum, borde wisserligen icke tolereras. Men jag tänker mig ett åtminstone drägligt utförande af en äkta dramatisk composition, och i sådant fall tror jag att den sunda smaken skall owillforligen föredraga denna framför det brillantaste utförande af ett intetsägande klingklang och bullrande. Det kommer blott an på att man i all sin beundran för virtuositeten tillika har sinne för det, som gifwer den kärna och berättigande, d. w. s. för konsten, och att man aflägger den fördom att den fine konstännaren skall bedömma det swåra i utförandet, icke det sköna, det poetiska, det dramatiska i compositionen. Man wägar ju knappt uppföra Mozarts Don Juan; ty alla hafwa blifwit så supersfina kännare att de icke kunna uthärda att höra den föredragas af wåra sångare och sängerskor. Men jag hade dock lust att fråga, om någon har haft en större musikalisk njutning än då han hörde Don Juan, till och med så som wi med wåra instränkta krafter förmå att gifwa den. En sådan kräslig smak hos publiken är så långt ifrån att häntyda på en högre musikalisk bildning, att den twertom betecknar brist på den sanna receptiviteten, som alltid är produktif, och construerar idealet, trots de små tillfälliga ofullkomligheterna, som blott förmå att dölja det för ett materialistiskt öga. Låtom oss tänka oss två åhörare af Don Juan: den ene, ostörd af de tekniska ofullkomligheterna, hänryckes af den makalösa compositionen; den andre förblifwer misnöjd och twär, för det här och der en passage mislyckas, en intonation är en sferbedels ton för hög, ett tempo icke är riktigt, ett parti icke utföres med riktig karakter. Den sednare är

den fina kännaren, men hwilken af dem är den samma kännaren? Hwilken är den mest musikaliske? Swaret kan icke vara twiswelaktigt. Låtom oss tänka oss en tredje: efter att ofta hafwa hört Don Juan i Köpenhamn, refer han till Paris, och hör den på den Italienska operan. "Nu," säger han, "wet jag först, hwad Don Juan will säga, nu först förstår jag Mozart." Skola wi tro honom på hans ord? Nej, han har hwar ten fattat Mozart eller Don Juan, han har blott för gapat sig i Grisi, Rubini och Lablache.

Till hwilken grad konsten glömmes för virtuositeten, derpå ser man ett bewis i den mängd unga personer, som egna sig åt theatern utan att någonsin se sin bestämmeelse uppnådd, och som nästan aldrig äro förmådda dertill af hänrykning för den dramatiska poesien — denna känna de för det mesta icke det ringaste till, ja det är ganska wanligt, att de icke utan stort besvär kunna läsa rent i bok — men af hänrykning öfwer det bifall, som tillfaller de sceniska konstnärerna, och för hwilket de också gerna skulle wilsa vara föremål. Man skulle häpna, om man wiste huru många de äro, som nästan dageligen anmäla sig till detta yrke, icke blott hos theaterdirectionen, men hos skådespelare, skådespelerskor och andra wid theatern anställda personer, om hwilka de tro, att de hafwa förmåga att poussera dem; och icke mindre skulle man häpna, om man säge, af hwad kaliber dessa concurrenter till konstnärstransen äro. Det är nästan en epidemisk sjukdom. Hwarje ung flicka, som är misnöjd i sina föräldrars hus, för det hon icke har tillfälle nog att wisa sig och göra sina förmenade företräden gällande, hwarje ung man som icke har gittat lära sig något, alla önska de att draga till sig den allmänna uppmärksamheten med det, som de tro, lätta arbete, att träda fram på bräderna, och recitera en utanlera. Det är en virtuositet för godt köp som de åtra, och denna inbilla de sig winna genom skådespelet, emedan swärigheterna här icke äro dem bekanta, såsom i musik, dans och andra sakt, om hwilka det är bekant, att de kräfwä många års ansträngningar, innan deras dyrkare kunna hinna till virtuositet. Men att spela en roll, ser så ytterst lätt ut, som om det icke behöfde läras. När man icke är wan skaplig, när man stå och gå utan att falla ifull öfwer sina egna ben, och när man kan lära sig något utan till, hwad skulle då ligga i wägen? Denna de absolut ofskickligas, de stora masformnas sträfwande efter theatern är ett talande tidens tecken, som också kan bidra ga till att wisa, huru intresset för virtuositet har trängt

igenom, till och med hos dem, som knappt hafwa en aning om att det existerar något som heter konst.

III.

Slutanmärkning.

Man tager ofta virtuositeten i mera omfattande bemärkelse än den, hwari den här blifwit framställd, i det man härmed förstår den eminenta tekniska färdigheten i hwart och ett sakt. Så kan det finnas virtuositet hos skalden, målaren, wetenskapsmän, generaler, statsmän, andeliga och werldsliga talare o. s. w. Men här har jag blott omtalt virtuositeten i dess inskränkta bemärkelse, nemligen der konsten träder ut i tillwaron genom en personlighet, som dess organ. Hos talaren är wäl också personligheten ett moment; men dock af långt mindre betydhet; det är icke på den, men på talets innehåll, som uppmärksamhetens accent faller; der fordras icke en absolut enhet och sammanmältning, ingen incarnation af det framställda med den framställande individualiteten; och sluteligen är det icke konsten, men andra kretsar af det menliga medvetandet, för hwilka talarens personlighet gör sig till organ; konsten är blott hans ledsagare, och icke hans högsta lagstiftare. Blott i den konstnärliga virtuositeten är personligheten ett och allt, som lefwande enhet med det framställda. Talaren producerar sjelf innehållet af sitt tal; hans virtuositet består förnämligast i denna production, och han är derföre wäsendtligt beslägtad med skalden. Den egentliga virtuosens deremot är mera hänwisad till receptiviteten, oaktadt naturligtwis productiviteten också må göra sig gällande hos honom, men dock endast såwida som den blott producerar det allaredan gifna och mottagna, men nu också producerar, eller rättare reproducera det så, att fordringarna på sjelfwa den utwertes formen för reproductionen blifwa långt wäsendtligare hos honom än hos talaren.

Då följaktligen virtuositeten förnämligast beror på receptivitet och på personlighetens utwertes framträdande, så är den i det hela mera af qwinlig än af manlig natur. Det får derföre icke förekomma fremmande att se fruntimmer uppträda som musikaliska virtuoser, till och med på de instrumenter, som wanligen behandlas af karlar. Snarare må man förundra sig öfwer, att de qwinliga virtuosernas antal i alla konstfakt är så mycket ringare än de manligas, blott med undantag af theatern. Man skulle snarare wänta ett omvändt förhållande, på naturen, som har gifwit

qwinnan större receptivitet än mannen, derigenom sjelf tyckes hafwa begrundat virtuositeten som en mera qwinlig än manlig fullkomlighet. Se wi på ofullkomligheter, blifwer resultatet detsamma: de moraliska fel, som lättast följa med virtuositeten, äro icke manliga, men qwinliga, t. ex. omätlig lust att draga till sig uppmärksamheten och behaga med sin personlighet, widare nycker, böjelse att lyfna till sqwaller och föra sådant, lust att intrigera, jalousie på andra, som också behaga publiken, böjelse för afund, lögnaktighet och förtal. Alla dessa fel beteckna en qwinlig natur, och äro rena antipoder till manligheten; i sig sjelfwa förtäfliga som alla fel, anstå de dock mannen mindre än qwinnan, och kläda honom långt sämre. Meningen är naturligtvis icke, att det icke kan finnas manliga virtuoser, som hafwa bewarat en manlig karakter; i motsatt fall skulle man fördomma skådespelarekonsten, som icke kan bestå utan medverkan af män; men jag har blott welat antyda, att här är den för mankötet farliga klippa, på hwilken många, ja de fleste lida ett moraliskt skeppsbrott, och att faran är långt ringare för qwinnokötet, emedan detta, till och med när det råkar på afwägar, dock förblifwer inom sin naturgrund, och på sin höjd utvecklar sina egna, men icke det motsatta könets fel. Hwad synnerligen theatern angår, så hafwa wäl de fleste fäder och mödrar af den bildade classen stora betänkligheter, och det med rätta, wid att låta sina barn bestämma sig för denna bana; men när de hafwa större betänkligheter med affeende på döttrarna än med affeende på sönerna, då äro de, tillföljd af hwad wi nu utvecklat, i willfarelse, ty faran för en moralisk bankrutt har långt flera sannolikheter hos de sebnare än hos de förra. Hos Grekerna war det blott anständigt för män att wara skådespelare, men hos denna nation war också konsten den dominerande makten, och virtuositeten ej en gång känd till namnet. I våra tider, då förhållandet nästan har blifwit omvändt, måste också des consequenser hafwa undergått någon förändring. Och denna spørjer man allaredan i det allmänna omdömet och i publikens deltagande, ty nu för tiden har man öfwer hela werlden, till en del i skådespelet, men gansta bestämdt i sången och i dansen, ett ojemförligt större intresse för de qwinliga än för de manliga talenterna."

Man kan ej undgå att bemärka det Heiberg i denna uppsats på ett högst träffande sätt karakteriserat en af vår tids swaga sidor. Men på det att våra läsare ännu bättre måtte fatta hwilken skarp blick den

snillrike Dansten kastat in i tidens förhållanden, wilja wi, såsom upplysande tillägg, anföra hans omdöme om den såwäl hos oss som annorstädes så högt respecterade makt som kallas publiken.

"Ett folks förhållande till litteraturen är dels medwetet, dels omedwetet. Som medwetet är folkets ställning i detta affeende *actif*, utöfwande det wäsendliga inslytande, som gör litteraturen till en nationallitteratur, och det är därför icke blott i folkdiktens period, men också i den utbildade litteraturens, som verkeligen folket sjelft kan sägas dikta och skrifa, nemligen medwetet med hjelp af sina medwetna organer, dem, som man i egentlig mening kallar skalder och sribenter. Men så wida som förhållandet är omedwetet, är folkets ställning till litteraturen wäsendtlig receptif; det betraktar litteraturen i analogi med kyrkan, nemligen som ett uppfostrings-institut, från hwilket det skall mottaga sin bildning; det får följaktligen respectera litteraturens auctoritet och superioritet, och kan så mycket bättre göra det, som dessa utgått från folket. Men tidens allmänna emancipationsidé förwider nu denna normala ståndpunkt. Will folket icke låta sig nöja med det omedwetna inslytandet på litteraturen, men utöfwar detsamma medwetet, så kan det naturligtvis icke längre werka i egenkap af ett folk; ty det medwetna inslytandet fordrar bestämda individer; folket måste således upplösa sig i en atomistisk mängd, en massa, d. ä. ett *publicum*, som sjelf skrifer.

Till detta tillstånd är man nu verkeligen också kommen, och den journalistiska litteraturen är des mäktige frambringare och upprätthållare; det är den som har emanciperat de oberättigade individerna, och gjort *publicum* till sribent. Då Herodotos wid de olympiska spelen föreläste sin historia, då läste han den verkeligen för det Grekiska folket; i vår tid skulle han öfwerallt komma att läsa den för ett *publicum*, som, sjelf skrifwande och kritiserande, skulle genom tusen atomistiska röster lära honom, huru han skulle hafwa gjort det bättre.

Till och med om man icke genom lång erfarenhet hade lärt känna följderna af detta tillstånd, så skulle man a priori kunna deducera dem. Der individerna göra sig gällande på den organiska enhetens befostrad, der måste dels de substantiella intressena upplösas i particulära, dels äran gå förlorad, af den grund, att individet, i sin atomistiska enskildhet, utanföre sin relation till det hela, naturligtvis är utan ära. Huruse-

des begge dessa nödvändiga följder hafwa gestaltat sig i verkligheten, will jag korteligen omtala.

De substantiella intressenas upplösning i partikulära wisar sig först i det philiströsa privata bruket af pressen. I tidningarna framställer man önskingar, besvär, uppmaningar om en och annan upplysning, ställda till enskilda personer, hos hwilka man på rent privat wäg kunde uppnå sitt systemål, utan att dermed beswära pressen. Till och med sådana upplysningar, som blott tjena till ens egen privata under rättelse, eller berigtiganden af ens egna individuella missförstånd åstundar man meddelade genom tidningarna. Snart går det wäl derhän, att den, som will låna fem riksdaler af en wän, icke i det ärendet wänder sig muntligt eller skriftligt till honom, men låter sätta sin anhållan i en tidning. Men de partikulära intressen, som hafwa upplufat substantialiteten, kunna naturligtwis icke blifwa stående på denna blott philiströsa ståndpunkt, de måste nödwändigt öfvergå till det egoistiska, emedan den isolerade individualiteten icke kan hafwa annan kraft i sig än egoismen. Men egoismen förstår blott det egoistiska, det isolerade individet har blott öga för andra individer; utanföre det individuella har det intet föremål. När derföre det ena individet tror sig hafwa dugtigt förargat och retat det andra, så tror det sig hafwa uppnått ett stort mål. Härifrån de många lömska insinuationerna, de många falska underrättelserna, som antingen äro uppsåtliga diktade, eller antagna med en ickefull lättrogenhet och som ändtligen hafwa bragt saken derhän, att den första tanke wid läsningen af en hwar märkwärdigare in- eller utländsk underrättelse är den, att alltihop troligen är lögn. Genom alla dessa slemma omständigheter är pressen, hwilken man i äldre tider blott begagnade till meddelanden, hwilka man tillade ett blifwande wärde, nu sunken i ett förakt, hwarutur den swärligen skall kunna resa sig. Och hwarutur kommer allt detta? Derutas, att det är ett publicum, som skrifer.

Urans förlust, såwida som det icke allaredan wisar sig i det anförda, ådagalägger sig synnerligen i anonymiteten. Det kunde synas vara en besynnerlig motsägelse, att den sig emanciperande individualiteten dölar sin personlighet, just i och med detsamma den will göra den gällande. Men häruti wisar sig en lemnig af förnuft, nemligen ett, om och med omedwetet erkännande af det atomistiska individets intighet och brist på berättigande. Det är lifasom en flugga af

samwete, men som just derföre, i det den nemligen innebär moralisk imputation, gör handlingen så mycket föraktligare. För öfrigt ligger det tillika en objektiv consequens häruti. Ju mera nemligen den organiska totaliteten upplöses till ett publicum, destomera är anonymiteten betingad, ty genom att nämna sitt namn träder man allaredan något utanföre massan, men genom att fördölja det smälter man tätare samman med den. I sig sjelf är nu wisserligen anonymitet fullkomligt tillåten; den kan lifasawäl hafwa sin grund i blygsamhet som i fräckhet; och så länge en skribent wäsentligen behandlar sak, må det stå honom fritt att vara anonym eller ej. Men är behandlingen wäsentligen personlig, då gäller en annan regel, ty att beröra en annans person, utan att med detsamma gifwa sin egen person till pris, det är lifaså oridderligt, som om man i en duell på wärja skulle ifläda sig sjelf hjälm och harnesk, under det att motståndaren war obetäckt. Och oaktadt i litteraturen detta förfarande har blifwit så allmänt, att det icke längre gör uppsende, men till och med har fått häfd på sig, så kan man dock obetingadt förklara en och hwar, som begagnar sig af den, för ärelös, åtminstone som skribent. Men hwarutur kommer det, att litteraturen har så många ärelösa? Derutas, att det är ett publicum som skrifer."

C. A. H.

Notiser:

Bland alla historiefriwars som någonsin lefwat, har säkerligen Thiers dragit den ansenligaste pekuniära winsten af sin pennas produktioner. Gibbon, Durie och Robertson, ehuru ganska hederligt honorerade, erhöilo tillsammans för sina obödliga werk icke så mycket af sina förläggare, som Thiers får af det aktie-sällskap, hwilket konstituerat sig för inkomsternas inkassering af konsulaternes och kejserarikets historia. Enligt ett juridiskt afslutadt kontrakt lemnar Thiers manuskriptet till det på 10 band beräknade werket emot erhållande af 40,000 francs för hwarje band och ett tillägg af 100,000 francs wid det hela fullbordande. — Af denna summa skola redan 320,000 francs werkligen hafwa blifwit utbetalda, oaktadt det aflemnade manuskriptet endast räcker till för 6 band. Till åstadkommande af detta honorarium och till de första kostnadernas betäckande utfärdades och emplerades 103 aktier å 5000 francs. Det är numera säkert, att de första banden af det med otålighet wäntade arbetet inom kort utkomma.

I Kuopio uti Finland har den 24 sisl. Augusti ett gymnasium blifwit högtidligen inwigt, och började den 26 i samma månad sin werksamhet. Särdeles för inwånarne i Savolaks och Karelen har en sådan läroanstalt länge warit önskad.

Rättelse i Nr: 28:

p. 221 spalten 2, r. 15: labialen, läs: lingualen.

Nr: 30 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 12 Oktober.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1844.

